

Wiesław Magdzik, Mirosław P Czarkowski

CHOROBY ZAKAŻNE W POLSCE W 1999 ROKU

W 1999 r. zachorowania na choroby zakaźne i pasożytnicze były w Polsce rejestrowane w ramach systemu statystyki publicznej w 103 podstawowych pozycjach¹⁾ określających poszczególne jednostki chorobowe lub zespoły. Liczby zachorowań zarejestrowanych w 48 takich pozycjach (46,6% ogółu) były w 1999 r. niższe (co najmniej o 5%) od liczb zachorowań zarejestrowanych w 1998 r., liczby w 23 pozycjach (22,3%) były wyższe (co najmniej o 5%), natomiast w pozostałych 32 pozycjach (31,1%) w 1999 i 1998 r. zarejestrowano takie same lub zbliżone ($\pm 5\%$) liczby zachorowań. W tej ostatniej grupie dominowały pozycje obejmujące choroby występujące w Polsce sporadycznie lub w ogóle nie notowane. W tabeli I (zawierającej 62 pozycje), tak jak w latach wcześniejszych, ograniczono się do przedstawienia zachorowań na wybrane choroby zakaźne i pasożytnicze, przede wszystkim choroby rejestrowane w Polsce najczęściej.

Między rokiem 1998 a 1999 zanotowano najintensywniejszy spadek liczb zachorowań na odrę (o 95,6%), krztusiec (o 69,5%), świnkę (o 58,5%), płonicę (o 40,2%), wietrzną ospę (o 31,6%), różyczkę (o 28,4%). Spadek liczb zachorowań na wyżej wymienione choroby związany był przede wszystkim z tym, że w latach 1997-1998 (a w przypadku płonicy, której cykl epidemiczny jest dłuższy, w 1995 r.) wystąpiły w Polsce epidemie tych chorób, po których weszły one w okres zacisza epidemicznego.

Zanotowano również spadek liczb zachorowań na: czerwonkę bakteryjną (o 47,4%), zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych (ogółem o 27,0%; w tym wirusowe o 38,5%), zapalenia mózgu (ogółem o 15,0%; w tym kleszczowe o 51,4%), salmonellozy (o 12,4%); a także spadek zachorowań na wirusowe zapalenie wątroby typu B (o 13,9%) - w konsekwencji intensywnych szczepień przeciw tej chorobie - oraz na wirusowe zapalenie wątroby typu A (o 49,1%). Notowany w ostatnich latach intensywny spadek liczb zachorowań na wirusowe zapalenie wątroby typu A wskazuje na stopniowe przechodzenie obserwowanej od końca lat siedemdziesiątych tzw. endemiczności pośredniej w endemiczność niską tej choroby. Powinno to pociągnąć za sobą dalszy spadek w Polsce odsetka osób uodpornionych przeciw tej chorobie - zarówno wśród dzieci i młodzieży, jak i wśród osób dorosłych - oraz występowanie zachorowań głównie wśród osób powracających z krajów o wysokiej i pośredniej endemiczności oraz osób kontaktujących się z nimi. Zachorowania we wzrastającym odsetku powinny dotyczyć osób dorosłych - stopniowo w coraz starszym wieku. W związku z tym przebieg zachorowań może być cięższy niż w latach poprzednich.

¹⁾ Łącznie z zatruciami, a nie licząc pozycji pochodnych (będących połączeniem kilku podstawowych) i pomijając gruźlicę i choroby weneryczne, których rejestracja prowadzona jest w oparciu o inne akty prawne i nadzorowana przez inne instytucje niż Państwowy Zakład Higieny.

Tabela I. Choroby zakaźne w Polsce w latach 1993-1999. Zachorowania, zapadalność na 100 000 ludności i liczba zgonów.
 Table I. Number of infectious diseases cases, incidence rate per 100 000 population, and number of deaths, by disease and year - Poland, 1993-1999

Jednostka chorobowa	Kod według „Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób” (X Rewizja)	Mediana w latach 1993-1997			1998			1999			
		liczba zachorowań	zapa- dal- ność	liczba zgonów*	liczba zachorowań	zapa- dal- ność	liczba zgonów*	liczba zachorowań	zapa- dal- ność	liczba zgonów*	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
AIDS ¹	B20 B22	109	0,28	60	117	0,30	51	108	0,28	59	
Dur brzuszny	A01.0	12	0,031	0	2	0,005	0	6	0,016	0	
Dury rzekome A, B, C	A01.1 A01.3	4	0,010	0	4	0,010	0	1	0,003	0	
Salmonelozy	ogółem	30 093	78,0	5	26 739	69,2	3	23 436	60,6	7	
	zakażenia pozajelitowe	A02.1 A02.9			64	0,17	2	55	0,14	4	
Czerwonka bakteryjna	A03	815	2,11	1	555	1,44	1	292	0,76	0	
Bakteryjne zatrucia pokarmowe	razem	A02.0; A05	28 869	74,8	13	30 515	78,9	6	27 103	70,1	7
	salmonelozy '	A02.0	26 052	67,5	5	26 675	69,0	1	23 381	60,5	3
	enterotoksyna gronkowcowa	A05.0	374	0,97	8	375	0,97	0	353	0,91	0
	botulizm	A05.1	116	0,30		93	0,24	2	97	0,25	0
	<i>Clostridium perfringens</i>	A05.2	0	0		1	0,003	0	0	0	0
	inne określone	A05.3-A05.8	2 497	6,5		37	0,10	0	66	0,17	0
	nie określone	A05.9				3 334	8,6	3	3 206	8,3	4
Biegunki u dzieci do lat 2	A04; A08; A09	17 383	1 914,7	11		12 746	1 558,4	6	13 146	1 669,1	10
Tularemia	A21	0	0,000	0	2	0,005	0	3	0,008	0	
Wąglik	A22	3	0,008	0	2	0,005	0	1	0,003	0	
Bruceloza (wykryte zakażenia)	A23	58	0,15	1	56	0,14	0	43	0,11	0	
Różycyca	A26	117	0,30	1	95	0,25	0	87	0,23	0	
Leptospiroza	A27	11	0,029	2	8	0,021	2	11	0,028	4	
Listerioza '	A32; P37.2	5	0,013	1	2	0,005	0	11	0,028	3	
Tężec	A33-A35	46	0,12	19	22	0,06	13	21	0,05	9	
Błonica	A36	2	0,005	0	0	0	0	0	0	0	

Tabela I cd.

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Krzusiec		A37	549	1,42	0	2 871	7,43	0	876	2,27	0
Płonica ^D		A38	18 867	48,8	0	16 206	41,9	0	9 698	25,1	0
Zapalenie opon mózgowych	razem	(podano niżej)	4 409	11,41	335	3 024	7,82	112	2 209	5,71	185
	meningokokowe ^E	A39.0	163	0,42	19	131	0,34	2	119	0,31	1
	<i>Haemophilus influenzae</i>	G000	1 472	3,83	236	101	0,26	1	63	0,16	2
	inne bakteryjne	G00.1-G00.9				900	2,33	92	814	2,11	131
	wirusowe ^F	A87; B00.3; B02.1	2 713	7,02	25	1 666	4,31	3	1 024	2,65	6
	inne i nie określone	G03	363	0,94	51	226	0,58	14	189	0,49	45
Zapalenie mózgu	razem	(podano niżej)	603	1,57	113	581	1,50	90	494	1,28	136
	bakteryjne	A39.8; G04.2				85	0,22	22	106	0,27	39
	kleszczowe	A84	249	0,65	1	208	0,54	2	101	0,26	1
	inne wirusowe ^{4,G}	A83; A85; A86; B00.4; B02.0; B25.8	110	0,29	24	196	0,51	12	202	0,52	22
	poszczepienne	G04.0	0	0	82	1	0,003	0	1	0,003	2
inne i nie określone	G04.8-G04.9	225	0,58	91		0,24	54	84	0,22	72	
Róża ^H		A46; O86.8	1 941	5,03	12	2 522	6,52	4	3 314	8,57	9
Ornitozy		A70	1	0,003	0	0	0	0	2	0,005	0
Jaglica		A71	0	0,000	0	0	0	0	0	0	0
Riketsjozy		A75; A77-A79	1	0,003	0	1	0,003	0	0	0	0
Ostre nagminne porażenie dziecięce		A80	1	0,003	0	1	0,003	0	0	0	0
Wścieklizna		A82	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ospa wietrzna		BO1	179 665	465,6	3	152 063	393,3	3	103 973	269,0	0
Odra		B05	752	1,95	0	2 255	5,83	1	99	0,26	0
Różyczka		B06; P35.0	64 043	166,5	0	43 239	111,8	0	30 958	80,1	0
Wirusowe zapalenie wątroby	ogółem	B15-B19	30 276	78,5	242	8 106	21,0	188	6 729	17,4	216
	typu B ⁵	B16; B18.0-B18.1	9 034	23,4		4 074	10,5	116	3 508	9,1	135
	typu A	B15	21 242	55,0		2 011	5,2	3	1 024	2,6	2
	typu C ⁵	B17.1; B18.2			1 710	4,4	34	1 988	5,1	41	
	inne i nie określone	B17.0; B17.2-B17.8; B18.8-B18.9; B19				460	1,2	35	361	0,9	38

Tabela I cd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Świnka	B26	83 588	216,3	0	217 452	562,4	0	90 214	233,4	0
Mononukleozą	B27	1 027	2,66	0	1 493	3,86	2	1 573	4,07	0
Grzybice skóry	B35	336	0,87	0	698	1,81	0	910	2,35	0
Zimnica	B50-B54; P37.3-P37.4	27	0,07	1	38	0,10	0	32	0,08	1
Toksoplazmoza ^c	B58; P37.1	256	0,66	7	294	0,76	6	272	0,70	4
Tasiemczyce	B67-B71	1 106	2,87	1	634	1,64	0	476	1,23	1
Włośnica	B75	90	0,23	0	33	0,09	0	263	0,68	0
Świerzb	B86	22 690	58,9	0	18 163	47,0	0	17 555	45,4	0
Paciorkowcowe zapalenie gardła/migdałków ^d	J02.0; J03.0	461	1,19	0	377	0,98	0	375	0,97	0
Grypa	J10; J11	1578494	4 084,1	88	825 345	2 134,5	63	2344773	6 066,1	402
Zatrucia grzybami	T62.0	354	0,92		209	0,54		126	0,33	
Inne zatrucia (tzw. chemiczne) ^{4,6}	T36-T60; T63-T65	8 713	22,5		8 311	21,5		7 453	19,3	
Pokasanie osób przez zwierzęta podejrzane o wściekłość lub zanieczyszczenie śliną tych zwierząt, po którym podjęto szczepienie przeciw wścieklicznie		7 260	18,8		7 409	19,2		7 002	18,1	

* liczba zgonów wg danych GUS (dane niepełne: w 1997 r. 21,2% kart zgonów nie zawierało informacji o przyczynie, w 1998 r. - 20,1%, a w 1999 r. - 2,3%); dane (wg daty rozpoznania zachorowania/daty zgonu) ze zgłoszeń nadesłanych do Zakładu Epidemiologii PZH;² zmiana w rejestracji: od 1994 r. wszystkie nieżyty żołądkowo-jelitowe wywołane pałeczką *Salmonella*;³ do 1996 r. zarejestrowano w grupie bakteryjnych zapaleń opon mózgowych (zgodnie z układem MKCh-IX);⁴ zmiany w rejestracji w 1997 r., bez istotnego wpływu na liczbę rejestrowanych zachorowań;⁵ łącznie z zakażeniami mieszanymi HBV+HCV;⁶ za lata 1993-1997 dane skorygowane w stosunku do publikowanych wcześniej.

Zgony do 1996 r.:^A z powodu salmoneloz ogółem; ^B z powodu „innych bakteryjnych chorób odzwierzęcych” ogółem (kod 027 wg MKCh-IX); ^C bez ew. zgonów z powodu zakażeń wrodzonych; ^D z powodu płonicy i/lub paciorkowcowego zapalenia gardła ogółem; ^E z powodu zakażeń meningokokowych ogółem; ^F bez ew. zgonów z powodu zapalenia opon mózgowych w opryszczce i półpaścu; ^G z powodu „innych wirusowych chorób ośrodkowego układu nerwowego” ogółem (kod 049 MKCh-IX), bez ew. zgonów z powodu zapalenia mózgu w opryszczce, półpaścu i wywołanego wirusem cytomegalii; ^H bez ew. zgonów z powodu zakażeń połogowych.

Spadek notowanych liczb zachorowań na choroby zakaźne obserwowany jest w Polsce od kilku lat, istnieje jednak uzasadniona obawa, że w części może być on wynikiem pogarszającego się zgłaszania chorób zakaźnych i w konsekwencji - pogarszającego się rozeznania w zakresie aktualnej sytuacji epidemiologicznej. O pogarszaniu się zgłaszania może świadczyć m.in. odnotowany w 1999 r. istotny statystycznie wzrost udziału przypadków hospitalizowanych w ogólnej liczbie zarejestrowanych zachorowań, przede wszystkim chorób zaliczanych do chorób wieku dziecięcego.²⁾ Dlatego konieczne jest aby działy epidemiologii stacji sanitarno-epidemiologicznych podjęły skuteczne działania nie tylko dla uzyskania dalszej poprawy sytuacji epidemiologicznej, ale także dla podniesienia wiarygodności oceny tej sytuacji.

W 1999 r. zanotowano znacznie wyższą liczbę zachorowań na grypę (2 344 773) niż w 1998 r. (825 345) i znacznie wyższą liczbę zgonów z powodu tej choroby (odpowiednio: 402 i 63). W przypadku zachorowań był to wzrost o 184,1%, w przypadku zgonów - o 538,1%. Należy wprawdzie sądzić, że bezwzględna liczba zgonów z powodu grypy w 1998 r. była w rzeczywistości wyższa co najmniej o 20% od wykazanej w oficjalnych danych GUS - bo w takim odsetku kart zgonów w 1998 r. strajkujący lekarze nie odnotowali wyjściowej przyczyny zgonu³⁾ - niemniej śmiertelność z powodu grypy w 1999 r. (0,017%) okazała się prawie dwukrotnie wyższa niż w 1998 r. (około 0,01%). Należy zauważyć, że dość często obserwowano występowanie, w różnych latach, epidemii grypy nawet znacznie różniących się pod względem liczebności zachorowań i ciężkości przebiegu.

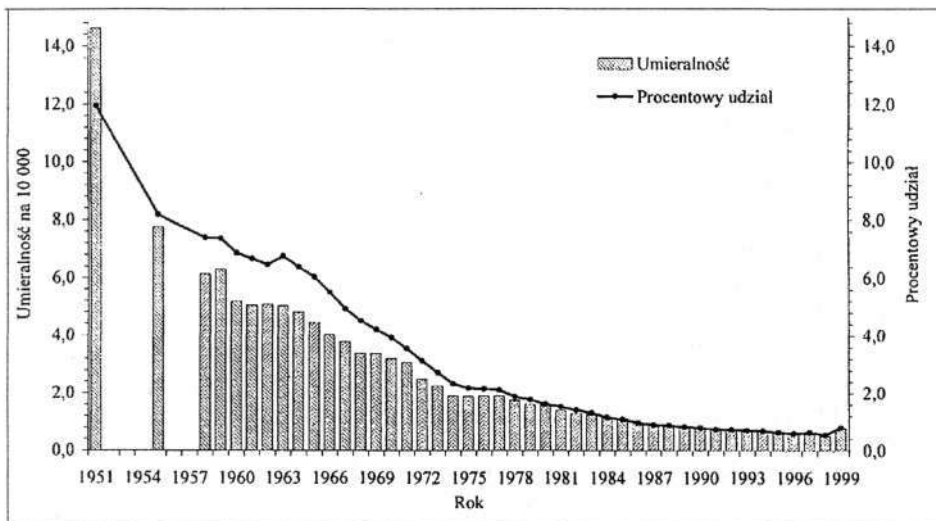
Zanotowano również wzrost liczby zachorowań na wirusowe zapalenie wątroby typu C (o 16,3%). W 1999 r. zarejestrowano 1 988 zachorowań, a w 1998 r. - 1 710, przy czym liczba zgonów była w obu latach porównywalna (41 w 1999 r., nie mniej niż 34 w 1998 r.). W Polsce wirusowe zapalenie wątroby typu C zaczęto rejestrować jako odrębną chorobę w 1997 r. Rejestracja zachorowań, a tym samym interpretacja danych uzyskiwanych tą drogą, natrafia na trudności związane z niewystępowaniem ostrego okresu choroby w dość znacznym odsetku zachorowań i zgłaszaniem przypadków rozpoznawanych dopiero w okresie zmian przewlekłych. Wzrost liczby zachorowań rejestrowanych w latach 1997-1999 może więc być w części wynikiem zwiększającego się doświadczenia w tym zakresie zarówno rozpoznających i zgłaszających zachorowania, jak i tych, którzy je rejestrują. Nie bez wpływu na wzrost liczby rejestrowanych zachorowań pozostaje też stopniowy rozwój i upowszechnianie się w Polsce diagnostyki tej choroby. Tym niemniej, wydaje się, że zachorowania na wirusowe zapalenie wątroby typu C w Polsce mogą być w okresie narastania i konieczna jest ich bieżąca, wielokierunkowa analiza.

W 1999 r. godny uwagi był również prawie 8-krotny wzrost liczby zachorowań na włośnicę (263 w 1999 r. i 33 w 1998 r.), a także wzrost zachorowań na różę o 31,4% (3 314 i 2 522), grzybice skóry o 30,4% (910 i 698), a z grupy chorób rzadko notowanych - na listeriozę (11 - najwyższa liczba zachorowań od 1980 r. - i 2).

²⁾ Por.: Czarkowski MP, Sitarska-Gołębiowska J. Róźyczka w 1999 roku. Przegl Epidemiol 2001; 55 (przyjęte do druku).

³⁾ W najstarszych grupach wieku (powyżej 60 lat), w których powikłania i zgony z powodu grypy są najczęstsze, braki informacji o przyczynie zgonów były wyższe - sięgając 22%.

Według danych GUS w 1999 r. zmarło w Polsce 381 415 osób, w tej liczbie z powodu chorób zakaźnych i pasożytniczych - 2 976,⁴⁾ co stanowiło 0,78% wszystkich zgonów i 0,80% zgonów o znanej przyczynie (372 685). Po okresie intensywnego spadku umieralności z powodu chorób zakaźnych, notowanym w Polsce do lat siedemdziesiątych i mniej spektakularnym spadku w latach osiemdziesiątych, w ostatniej dekadzie udział chorób zakaźnych w ogólnej umieralności utrzymywał się na zbliżonym poziomie, z lekką tylko tendencją malejącą (ryc. 1). W 1999 r. odsetek zgonów spowodowanych chorobami zakaźnymi był nieco wyższy niż w latach wcześniejszych (w 1997 r. odpowiednio - 0,61% i 0,77%; a w 1998 r. - 0,50% i 0,63%),⁵⁾ przede wszystkim w wyniku zwiększonej liczby zgonów w następstwie grypy. Najwięcej zgonów z powodu chorób zakaźnych odnotowano wśród osób starszych, w wieku 65-79 lat i powyżej 85 lat (ryc. 2). Największy procentowy udział miały choroby zakaźne w ogólnej umieralności dzieci do 14 lat, przede wszystkim dzieci najmłodszych (0-4 lata - 4,2%, 5-9 lat - 4,8%). Dość wyraźnie zarysowuje się tendencja wzrastania udziału chorób zakaźnych w przyczynach zgonów starszej młodzieży i młodych osób dorosłych. W 1999 r. choroby zakaźne stanowiły 2,6% wszystkich zgonów o znanej przyczynie wśród osób w wieku 25-29 lat, 2,1% - w wieku 30-34 lat i 1,6% - w wieku 35-39 lat. W 1998 r. odsetki te wyniosły odpowiednio: 1,5%, 1,9% i 1,7%.

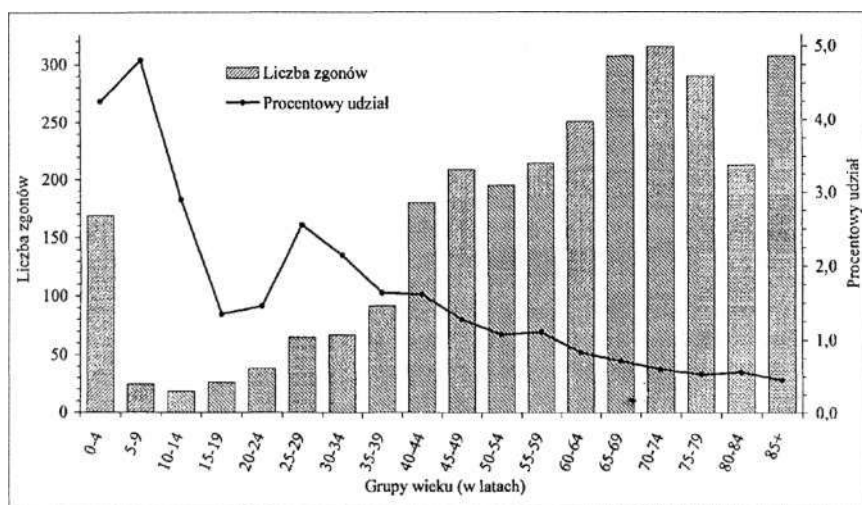

Ryc. 1. Umieralność na choroby zakaźne (na 10 000 ludności) i procentowy udział zgonów z powodu chorób zakaźnych w ogólnej liczbie zgonów w Polsce w latach 1951-1999

Fig. 1. Infectious diseases mortality per 10 000 population and deaths from infectious diseases as percentage of all deaths, by year - Poland, 1951-1999

⁴⁾ Uwzględniając zgony spowodowane przez niektóre postacie zapalenia opon mózgowych i mózgu oraz grypę (symbole G00-G05 i J10-J11 wg MKCh-X) w statystykach zgonów GUS tradycyjnie wykazywane w innych grupach przyczyn.

⁵⁾ W 1997r. 21,2% kart zgonów nie zawierało informacji o przyczynie zgonu, w 1998 r. - 20,1%, w 1999 r. - 2,3%.

Ryc. 2. Liczba zgonów z powodu chorób zakaźnych i ich procentowy udział w ogólnej liczbie zgonów o znanej przyczynie w Polsce w 1999 r. wg wieku

Fig. 2. Number of deaths and deaths from infectious diseases as percentage of all deaths, by age group - Poland, 1999

Zanotowano 1 129 zgonów z gruźlicy, co stanowiło 37,9 % zgonów spowodowanych chorobami zakaźnymi i pasożytniczymi. Odsetek ten na przestrzeni ostatnich lat utrzymuje się na zbliżonym poziomie. Gruźlica układu oddechowego była przyczyną 984 zgonów (87,2% wszystkich zgonów z powodu gruźlicy), gruźlica innych narządów - 27 (2,4%), gruźlica prosówkowa - 11 (1,0%), a późne następstwa gruźlicy - 107 (9,5%). Niepokoją notowane sporadycznie zgony dzieci i młodzieży (w 1999 r. zarejestrowano 1 zgon w grupie wieku 5-9 lat i 1 zgon w grupie wieku 15-19 lat).

Posocznice (bez meningokokowych) były w 1999 r. przyczyną 611 zgonów, tj. 20,5% wszystkich spowodowanych chorobami zakaźnymi, jednak wśród najmłodszych ich udział w umieralności z powodu chorób zakaźnych wahał się od 68,8% wśród niemowląt do 50,0% w grupie wieku 5-9 lat.

Trzecią chorobą pod względem liczby spowodowanych zgonów była grypa, która - jak wspomniano wcześniej - była przyczyną 402 zgonów, tj. 13,5% wszystkich zgonów z chorób zakaźnych.

Podsumowując, należy stwierdzić, że w zakresie spraw związanych z profilaktyką chorób zakaźnych czołowe miejsce zaczyna zajmować prawidłowe rozpoznawanie chorób zakaźnych - z potwierdzeniem i identyfikacją rozpoznanych wyników laboratoryjnych badań mikrobiologicznych i serologicznych oraz weryfikacją rozpoznanych na ich podstawie, a także nadzór nad zgłaszaniem przypadków i ich epidemiologiczna analiza.

Można oczekiwać, że tego typu aktywność stacji sanitarno-epidemiologicznych - obok spraw związanych z wykonawstwem masowych szczepień - stanowić będzie w najbliższych latach główne zadanie epidemiologów zatrudnionych w stacjach sanitarno-epidemiologicznych.

W Magdzik, MPCzarkowski

INFECTIOUS DISEASES IN POLAND IN 1999

SUMMARY

Improvement of epidemiological situation of infectious diseases was continued in Poland in 1999. The end of epidemics of measles, pertussis, mumps, scarlatine, chickenpox, and rubella was observed. In comparison with the number of cases of infectious diseases registered in 1998, decrease in the number of notified cases of salmonellosis, dysentery, meningitis, encephalitis, and hepatitis type B and A as well as increase in the number of influenza cases and trichinosis was noticed.

In 1999, compared with 1998, among all notified deaths percentage of deaths attributed to infectious diseases (0,80%) and infectious diseases death rate (7,71 per 100 000) were slightly higher as an effect of the influenza deaths increase.

Adres autorów:

Wiesław Magdzik
Zakład Epidemiologii Państwowego Zakładu Higieny
ul. Chocimska 24, 00-791 Warszawa